

Körkép a spanyol fordítástudományról

Sermann Eszter

„¿No es traducir, sin remedio,
un afán utópico?”
Ortega y Gasset

1. A kezdetek

A fordítás Spanyolországban a XII. század első évtizedeiben kezdődik, és már a XIII. században virágkorát éli. 712-ben Toledót, amely addig vizigót uralom alatt állt, elfoglalják az arabok, majd 1085-ben a keresztények VI. Alfonz vezetésével győztesen bevonulnak a városba. A 373 évig tartó arab uralom Toledót az iszlám világ egyik legbefolyásosabb nyugati központjává teszi, ahol az arab tudományos művek fordítása folyamatos és igen termékeny. Rajmund érsek (1126–1152) kezdeményezésére a XII. század elején arab–latin tanulmányokkal foglalkozó iskola jön létre, amely később toledói fordítóiskola néven vált ismertté, s a XII–XIII. századi Európában a fordítói tevékenység legjelentősebb központja lett. A városban, ahol igen gazdag könyvtárak voltak, békében éltek együtt muzulmánok, keresztények és zsidók. A zsidók gyakran közvetítő szerepet tölthettek be a másik két csoport között, mivel minden művelt zsidó ismerte az arab nyelvet. A spanyol, és azon keresztül az európai kultúra fejlődésére nagy hatással voltak a toledói iskolában készült fordítások, ugyanis ezeknek köszönhetően a nyugati emberek megismerhették az arab világ vívmányait, a kereszténység hasznosíthatta azt a tudásanyagot, amelyet az arab világ felhalmozott az asztronómia, az asztrológia, a matematika és az orvostudomány területén (Pym 2000:34).

A fordítók csoportban dolgoztak, a munka két fő fázisból állt: egy tudós, aki ismerte mind az arab, mind pedig a kasztíliai nyelvet, szóban mondatról mondatra lefordította arabból a fordítandó művet kasztíliai nyelvre, majd a fordító latinra ültette át, és lejegyezte. A fordítói munkában arabul beszélő mozarabok (keresztények, akik hűek maradtak vallásukhoz a muzulmán uralom idején is), valamint zsidók vettek részt, ők adták az arab nyelvű szövegek szóbeli fordítását, valamint azok a mozarab tisztviselők, akik latin nyelven papírra vetették a hallottakat (Pym 2000:45). Főleg görög szerzők műveit fordították arab nyelvből, arab kommentárokkal, valamint eredetileg arab nyelven született tudományos műveket is. Egyes kutatók nem tartják megfelelőnek az 'iskola' elnevezést, mivel a toledói központ nem felel meg a mai értelemben vett fordítóiskola kritériumainak, az viszont bizonyos, hogy itt gyűltek össze és közös módszerek alapján dolgoztak együtt a kor tudósai (García Yebra 1989: 324).

A toledói iskola fénykora folytatódott X. (Bölcs) Alfonz uralkodása alatt (1254–1284). A király, akit inkább vonzottak a betűk, mint a fegyverek, meg akarta ismertetni alattvalóival az arab tudomány és irodalom kincseit, de nem

csak a művelt emberekkel, akik értették a latint. Támogatta a kasztíliai nyelv elterjesztését a katolikus egyház eszközeként tartott latinnal szemben, kasztíliai nyelvre fordította a XIII. században az Ótestamentumot, valamint támogatta a XII. században latinra fordított arab és görög művek kasztíliai változatának népszerűsítését (Pym 2000:61). A legnagyobb hasznot azonban mégsem a spanyolok húzták az arab tudásanyag birtoklásából. Franciaország és Itália a XII–XIII. században felkészültebb volt, hogy magába olvassza a szellemi kincseket, ennek ellenére X. Alfonz uralkodása alatt a tudományok oly mértékű virágzásának lehetünk tanúi, amely a toledói iskola nélkül csak évszázadokkal később érkehetett volna el (García Yebra 1989: 335).

Számos spanyol szerző működött fordítóként is, Fray Luis de León (1530–1591) neve azonban fordítástudományi szempontból is jelentős, mivel fordításait elméleti kérdéseket boncolgató magyarázatokkal látta el. Latinul és kasztíliai nyelven írott művei mellett kiemelkednek világi és egyházi művekből készült fordításai. Az első fordítását 33 évesen készítette, az *Énekek énekét* ültette kasztíliai nyelvre. Az Inkvizíció azzal vádolta, hogy a fordításban Ovidius erotikus költeményeihez hasonló nyelvezetet használ. A vádra Fray Luis azt válaszolta, hogy vádlója bizonyára nem értette meg a szent szöveget, mert a fordítás éppen ugyanazt mondja, mint az eredeti. Először szó szerint fordít, majd magyarázatot, kommentárt fűz a fordításhoz (García Yebra 1989: 340).

2. A nyelvészeti megközelítés felé

Ha a spanyol fordítástudomány gyökereit kutatjuk, gyakran találkozhatunk José Ortega y Gasset XX. századi esszéista és gondolkodó nevével. 1937-től kezdődően a *La Nación* című folyóiratban 5 cikkből álló sorozatot közölt, melyek közül a legismertebbet, a *Miseria y esplendor de la traducción* (A fordítás kínja és gyönyörűsége) címűt napjainkban is gyakran idézik a fordítástudománnyal foglalkozó spanyol kutatók. Ebben olyan, a fordítástudomány számára máig időszerű kérdéseket vet fel, mint például a fordítás lehetőségessége, lehetetlensége vagy a fordító láthatatlansága.

Fontos dátum a spanyol fordítástudomány önálló területként való megjelenésében az 1965-ös év, ugyanis ekkor jelenik meg Spanyolországban az első monografikus mű e tárgykörben: Francisco Ayala *Problemas de la Traducción* (A fordítás problémái) című munkája. A tanulmány mindössze negyven oldalas, jelentősége mégis óriási, mert ez az első spanyol szerzőtől, kasztíliai nyelven született, teljes egészében fordításelméleti témájú mű. Korábban a fordítástudomány tárgykörébe tartozó művek szórványosan jelentek meg folyóiratokban, nyelvészeti munkákhoz írott bevezetőkben, más témájú kiadványok egy-egy fejezeteként, metodológiai, didaktikai jellegűek voltak, vagy írók közötti irodalmi viták a műfordítás kérdéseiről. 1984-ben még egyáltalán nem voltak fordítástudományi szakkönyvtárak Spanyolországban, a madridi Biblioteca Nacionalban fordítás címszó alatt csupán húsz-harminc könyv szerepelt. Nem létezett spanyol fordítástörténet szakirodalom sem.

A nyelvészeti megközelítés a '70-es évek végén, a '80-as évek elejének táján kezdett elválni az irodalmitól angol és német nyelvészek műveinek hatására. Az igazi áttörést az 1977-es év hozta: ebben az évben jelent meg Alonso Schökel és E. Zurro *La traducción bíblica: lingüística y estilística* (Bibliafordítás: Nyelvészet és stilsztika) című könyve. Alonso Schökel számos bibliafordítással kapcsolatos nyelvészeti, hermeneutikai és irodalmi problémát megfogalmazó cikk szerzője, akinek munkássága nagy lendületet adott a spanyol fordítástudomány fejlődésének.

Ugyanebben az évben írta meg Emilio Lorenzo a *Sobre el menester de la traducción* (A fordítás szükségességéről) című tanulmányát, és Gerardo Vázquez Ayora a washingtoni Georgetown Egyetemen kiadta *Introducción a la Traductología* (Bevezetés a fordítástudományba) című művét, amely ugyan nem Spanyolországban, de spanyol nyelven jelent meg, s amely már valóban komoly fordításelméleti összegző munka. 1978-79-ben két új fordító- és tolmácsképző intézet is alakult két spanyolországi egyetemen: Barcelonában és Granadában (Rabadán 1991:14).

A következő években robbanásszerűen megnőtt az érdeklődés, konferenciák egész sorát rendezték meg a fordítástudomány egy-egy speciális területéről. Az első már nemzetközi szinten is jelentős konferenciát 1980-ban rendezte meg az Asociación Profesional Española de Traductores e Intérpretes, az APETI (Fordítók és Tolmácsok Spanyolországi Szakmai Társulása) Madridban *1er Simposio Internacional sobre el Traductor y la Traducción* (Első Nemzetközi Szimpózium a Fordítóról és a Fordításról) címmel. 1983-ban a X. Alfonz Alapítvány és a Kulturális Minisztérium a Biblioteca Nacional termeiben kerekasztal-beszélgetést szervezett három gyakorlati témáról: a tulajdonnevek, a passzív szerkezet és a kölcsön- és tükörszavak fordításáról.

Ezt követően 1986-ban a Granadai Egyetem adott otthont a *Jornadas Europeas de Traducción e Interpretación* (Fordítási és Tolmácsolási Európai Napok) című rendezvénysorozatnak. 1987-ben a Leóni Egyetemen tartották meg a *Primeras Jornadas Nacionales de Historia de la Traducción* című fordítástörténeti témájú konferenciát, amelyre a szervezők legnagyobb meglepetésére 107 előadó jelentkezett a legváltozatosabb témájú absztraktokkal.

1989-ben ugyancsak Leónban volt az első *Coloquio Internacional de Traductología*. Ezzel szinte egy időben rendezték meg Madridban *Encuentros Complutenses en torno a la Traducción* címmel az első fordítástudományi találkozót, mely attól kezdve mindmáig minden évben várja az érdeklődőket. Az első évben még csak néhány előadó szerepelt, ám remekül előkészítette a talajt a második találkozóknak, amelyet 1988 novemberében tartottak, s amelyen több mint hatvan szakember tartott előadást. Ahogyan láthatjuk, néhány év alatt rendezvények egész sora adott lehetőséget a fordítástudománnyal foglalkozó spanyol és nemzetközi szakembereknek és érdeklődőknek, hogy eszmét cserélhessenek, megismerjék egymás munkáját, illetve a nemzetközi kutatási eredményeket (Rabadán 1991:18).

3. Fordítástudományi folyóiratok Spanyolországban

1990 és 1994 között négy jelentős fordítástudományi folyóirat született Spanyolországban: *Gaceta de la traducción*; *Livius: revista de estudios de la traducción*; *Sendeban* és *Vasos comunicantes* címmel. A *Gaceta de la traducción* madridi kiadású, az APETI kiadványa, a *Livius* a Leóni Egyetem főként fordítástörténetre szakosodott folyóirata. A *Sendeban* a Granadai Egyetem által kiadott szaklap, főként az egyetem Fordító- és Tolmácsképző Intézetében oktató tanárok cikkeit jelenteti meg, s ha belelapozunk, azt láthatjuk, hogy a tanulmányok szerzői elsősorban az irodalmi fordítás témakörében írnak.

A *Vasos comunicantes* az ACETT (az Asociación Colegial de Escritores de España fordítói szekciójának) kiadványa. Az ACETT a spanyol fordítók érdekvédelmi szervezete, amely 1983-ban jött létre elsősorban abból a célból, hogy egy csoportba gyűjtse a fordítókat, megvédje szerzői és egyéb jogait, hozzájáruljon a fordítói szakma elismertetéséhez. Kizárólag spanyol nyelven publikálnak tanulmányokat, főként az irodalmi fordítás témakörében, a cikkek teljes terjedelmükben megtalálhatóak az Interneten a www.acett.org címen.

A Málagai Egyetem kiadványa a *Trans.Revista de traductología*. Évente jelenik meg, spanyol, francia és angol nyelvű cikkeket publikál. A madridi Complutense Egyetem évente adja ki a *Hieronymus Complutensis* című folyóiratát. Az első száma 1995-ben jelent meg, spanyol nyelvű publikációkat tartalmaz, valamint fordításban olyan külföldi kutatók írásait is, mint Eugene Nida. A Valladolidi Egyetem kiadványa a *Hermeneus*, bármilyen latin karaktereket használó nyelven elfogad tanulmányokat, a cikkek főként spanyol és angol nyelvűek. Az absztraktok Interneten is megtalálhatók a www3.uva.es/hermeneus címen. A barcelonai Universidad Autónoma 1982-ben indította útjára a *Quaderns de Traducció i Interpretació* című folyóiratát, amely 1992-ben megszűnt. 1997-től újraindult, immáron *Quaderns: revista de traducció* címmel, cikkei elsősorban katalán nyelvűek, ahogyan a címe is, de olvashatunk tanulmányokat spanyol és angol nyelven is. Internetcíme, ahol a tanulmányok teljes terjedelmükben elérhetőek: www.sumaris.cbuc.es. A Córdoba-i Egyetem kiadványának címe: *Hikma: estudios de traducción*.

A Cervantes Intézet *El Trujamán* címmel elektronikus folyóiratban gyűjti össze a fordítástudománnyal foglalkozó cikkeket, külföldi szerzők műveit is spanyol fordításban (cvc.cervantes.es/trujaman). Javier Franco 2001-ben *BITRA (Bibliografía de Interpretación y Traducción)* címmel adatbázist hozott létre fordítással és tolmácsolással kapcsolatos könyvek, fejezetek, cikkek, disszertációk, valamint folyóiratok katalogizálására. Minden hónapban frissítik, létezik német, kasztíliai, katalán, francia, angol, olasz és holland verziója, térítésmentesen hozzáférhető (www.ua.es/dpto/trad.int/base).

4. Új képzési terv a fordító- és tolmácsképzésben

1991-ben új képzési tervet fogadtak el Spanyolországban a fordító- és tolmácsképzésről, amely mindmáig érvényben van. Eszerint a képzés háromévesről

négyévesre módosult, háromezer órás, kreditrendszerben működik graduális formában, a négy év sikeres elvégzése után a hallgatók egyetemi diplomát kapnak (Licenciado en Traducción e Interpretación). A képzés *A* nyelvre (az első, aktív nyelvre), *B* nyelvre (az első idegen nyelv), *C1* nyelvre (a második idegen nyelv), *C2* nyelv (a harmadik idegen nyelv) épül. Spanyolország azon autonóm tartományában, ahol a kasztíliai mellett egyéb hivatalos nyelv is él (pl. baszk, katalán vagy a galíciai nyelv), ott *A* nyelvként a spanyol mellett ezek a nyelvek is szerepelhetnek a tantervben. Nagy hangsúlyt fektetnek az oktatási folyamat során a célnyelvi kultúra, valamint a szaknyelvek (orvosi, jogi, gazdasági, turisztikai) tanítására. A képzés két ciklusból áll, amelyben a második ciklus posztgraduális képzésként is működik, vagyis bekapcsolódhatnak különböző területekről érkező már diplomával rendelkező szakemberek. Ilyen módon megvalósul az egy-egy szakterületen már otthonosan mozgó szakemberek szakfordító- és tolmácsképzése. Az első ciklusban nagy hangsúlyt fektetnek a nyelvtudás elmélyítésére a második és harmadik idegen nyelven, valamint anyanyelven is, a második képzési szakaszban kerül elő a nyelvészet és a fordítástudomány mint tantárgy, valamint a fordítás és tolmácsolás gyakorlata.

1991 előtt a fordító- és tolmácsképzésre jelentkező hallgatók nem vettek részt felvételi alkalmassági vizsgán, ezért az oktatóknak a képzés során kellett kiszűrni és eltanácsolni a nem megfelelő nyelvtudással és készségekkel rendelkező hallgatókat, ami természetesen igen hálátlan feladatnak bizonyult. Az új képzési terv bevezetése után a tanszékek alkalmassági vizsgákat tarthattak a jelölteknek annak érdekében, hogy csak a legjobb képességekkel rendelkező hallgatók kerülhessenek a képzésbe (ez azért lényeges, mert a fordító- és tolmácsképzőkön kívül Spanyolországban csak testnevelésből és a képzőművészetekből lehet felvételi alkalmassági vizsgát tartani). Mivel az első képzési szakaszban kitüntetett figyelmet szentelnek a nyelvtanításnak, ezért a gyengébb nyelvtudással rendelkező hallgatók az első két évben behozhatják lemaradásukat, illetve a különböző nemzetközi csereprogramoknak köszönhetően akár hosszabb időszakot is eltölthetnek külföldön.

Az első két ciklusra egy harmadik épül, amely nem más, mint a mester- illetve doktori képzés szintje. Az új képzési terv nagy eredménye, hogy hatására a fordítást és tolmácsolást végre önálló tudományként ismerik el Spanyolországban, a már létező fordító- és tolmácsképző szakcsoportok a spanyol egyetemeken tanszékekké alakultak, ahol mester- és doktori képzés indult meg. 1991. előtt fordító- és tolmácsképzés Spanyolországban csak a barcelonai, a granadai és a Las Palmas-i egyetemen zajlott. Ma tizennégy intézmény várja a nyelvi közvetítés leendő szakembereit tizenkét városban: Vigo, Barcelona, Castellón, Vic, Alicante, Valladolid, Salamanca, Comillas, Madrid, Málaga, Granada és Las Palmas. Ezek a szakok a felvételizők számából ítélve rendkívül népszerűek, és nemcsak állami egyetemeken, hanem már három madridi magánegyetemen is van fordító- és tolmácsképzés (Mayoral Asensio www.cvc.cervantes.es).

5. Doktori iskolák, kutatócsoportok

A fordítástudomány legnépesebb központjait Barcelonában és Madridban találjuk. Az Instituto Universitario de Lenguas Modernas y Traductores a madridi Complutense egyetemen 1974-ben alakult az első spanyol központként, ahol fordító- és tolmácsképzés folyik. Madridban a legnagyobb elismerést kivívott kutatók, egyben a központ alapítói García Yebra és Emilio Lorenzo.

García Yebra a szerzője a spanyol nyelven megjelent egyik legalaposabb és legelismertebb munkának *Teoría y práctica de la traducción I-II.* címmel, amelyben a fordítástudomány nemzetközi vonalának áttekintése után egy egész kötetet szentel a direkt fordítás (a spanyol terminológia szerint az idegen nyelvről spanyolra történő fordítás) problémáinak a nyelv különböző szintjein. Fordítás-történeti munkái is jelentősek, illetve számos tanulmánya jelent meg nemzetközi folyóiratokban is. Az alapítók célja a graduális képzés mellett kezdettől fogva a posztgraduális képzés beindítása volt. Mivel az irodalmi fordítók iránt Spanyolországban mindig nagy volt a kereslet, ezért a posztgraduális, mester- és doktori képzés során kezdetben főként erre koncentráltak.

1985-ben Miguel Ángel Vega került a központ vezetői székébe, aki felismerte, hogy az irodalmi fordítás mellett nagy szükség van új területek kutatására is, mint például a terminológia, jogi- és szakfordítás, szinkronizálás és feliratozás stb., hogy a diplomás fordítók tanulmányaik befejeztével megállják helyüket nemzetközi cégeknél és szervezeteknél. A Complutense Egyetemen az Instituto de Lenguas Modernas y Traductores vezetői számos, főként az ekvivalencia problémakörével foglalkozó kutatót gyűjtöttek maguk köré.

Idén november 16. és 19. között rendezik meg immáron tizenegyedik alkalommal az *Encuentros Complutenses en torno a la Traducción* című konferenciát Madridban. Az évek során e találkozó Európa egyik legfontosabb fordítástudományi konferenciája lett, amely minden évben e terület legelismertebb szakembereinek részvételére számít, mint például Nida, Newmark, Toury, Schnell-Hornby, Vermeer, hogy csak néhányat említsünk közülük. A konferenciára az érdeklődők évente több mint száz európai, ázsiai, afrikai és amerikai egyetemről érkeznek. Az idei konferencia a *Traducción y Multiculturalidad* (Fordítás és Multikulturalitás) alcímet viseli.

A barcelonai Universitat Autònoma úttörő munkát végzett Spanyolországban azzal, hogy 1972-ben elsőként hozta létre Fordító- és Tolmácsképző Intézetét, amely 1992-ben tanszékké alakult. Ma 124 oktató dolgozik a tanszékcsoportban, 1400 hallgatójuk van, ezenkívül 9 kutatócsoport működik: PACTE, Tradu-mática, DICTRAD, TRELAT, Étienne Dolet, Transfer, GRELT, Autotrad és Marda néven.

Legnevesebb és legtöbbet publikáló fordításkutatói Isabel Verdaguer, Pedro Guardia és Francisco Lafarga. A fordítástudományi cikkeket a *Quaderns: revista de traducció* című folyóiratban publikálják, amely nemzetközi szinten is az egyik legelismertebb szakfolyóirat. A kutatómunka számos irányvonal mentén zajlik: fordítás-történet, interkulturális tanulmányok, kontrasztív nyelvészet, fordítás és ideológia, szakfordítás, fordításoktatás, empirikus kutatások, fordítás és technológia. Nagy hangsúlyt fektetnek az interkulturális kutatásra, amely elengedhetetlen

olyan területeken, mint a kereskedelem vagy a diplomácia. A fordítók és tolmácsok képzése tizennyolc nyelvpárban zajlik, itt a legmagasabb a nyelvek száma, például a kínai, a japán és az arab is megtalálható közöttük. A szintén Katalóniában található Vic városában nyolc éve működik doktori program. A program vezetője María González Davies, a doktoranduszok négy fő kutatási irány mentén dolgozhatnak: audiovizuális fordítás, műfajkutatás, irodalmi fordítás, különös tekintettel Katalóniára, valamint fordításoktatás.

A Granadai Egyetemen a fordítástudományi doktori iskolát Roberto Mayoral, Dorothy Kelly és Natividad Gallardo alapították 1999-ben, koordinátora Dorothy Kelly. Egyetemközi program ez, a Granadai Egyetem és a castellóni Universitat Jaume I együttműködésével *Traducción, Sociedad y Comunicación* (Fordítás, Társadalom és Kommunikáció) címmel. A program keretében tanévenként három-három oktató meghívott előadóként oktat a másik egyetemen, így biztosítják a kurzus kínálat állandó megújulását. Nyolc fő kutatási irány mentén folytatják a doktoranduszok tanulmányaikat, az első év alapozó kurzusai után témavezető irányítása mellett folytatják az önálló kutatómunkát.

A Cáceresi Egyetemen, ahol szintén működik fordítástudományi doktori iskola, 1987 óta rendszeresen rendeznek szimpóziumokat az irodalmi- és szakfordítás témakörében, versfordítói pályázattal. Fő kutatási területük az irodalmi fordítás, a fordítások, főként versfordítások összehasonlító vizsgálata. A doktori program koordinátora Carmen Pérez Romero. Valenciában a Shakespeare Alapítvány 1979 óta foglalkozik a fordítás elméleti és gyakorlati aspektusaival. Szakcsoportjuk, melynek vezetője Manuel Ángel Conejero, számos Shakespeare-fordítást adott ki, rendszeresen szervez konferenciát *Encuentros Shakespeare* címmel, ahol a központi téma a drámaf fordítás.

A Leóni Egyetem Fordító- és Tolmácsképző Intézete 1983-84-ben született. Létrehozói úgy gondolták, hogy egy olyan országban, ahol évente több mint 9000 művet fordítanak, meglehetősen kevés figyelmet szentelnek a fordítás elméleti kérdéseire. Itt készítették az első spanyol fordítástudományi bibliográfiát, illetve angol fordítások és fordítók katalógusát 100000 címmel és 8000 fordító névvel. Folyóiratuk a *Livius*.

A Salamancai Egyetem doktori programja a *La Traducción y Lenguajes Especializados* (Fordítás és szaknyelvek) címet viseli, míg Málagában általános fordítástudományi programot találunk. A tarragonai Universitat Rovira i Virgili egyetemen posztgraduális, mester- és doktori képzés működik, angol-spanyol nyelvpárban, *Fordítás és lokalizáció* címmel. A programok koordinátora Anthony Pym, aki főként fordítástörténettel, valamint a fordítói etika és a fordításoktatás kérdéseivel foglalkozik. Pym a vezetője az egyetemen működő Intercultural Studies Group nevű kutatócsoportnak is.

Spanyolországban számos kutatócsoport működik a fordítástudomány különböző területein. A madridi és barcelonai szakemberekből álló *Plan EUROTRA* kutatócsoport azzal a céllal jött létre, hogy létrehozzanak egy automata fordítórendszert az Európai Közösség nyelvei között. A munka három fázisból állt: az első az előkészítő fázis, a munka fázisainak és módszereinek meghatározása, a második a nyelvészeti kutatás, a harmadik, befejező fázis a nyelvészeti modellek

leírásának, az eredmények elemzésének fázisa. A munkacsoport fő kutatási területe szótárak kidolgozása, a csoport koordinátora Francisco Marcos Marín, munkatársai többek között Nuria Bell, Juan Carlos Morenos, Fernando Sánchez León.

A *PACTE* kutatócsoport fő működési területe a fordítói kompetencia kutatása, vezetője Amparo Hurtado Albir, a barcelonai Universidad Autónoma és a castellóni Universitat Jaume I tanára. Ez utóbbi intézményben ő indította el a graduális fordító- és tolmácsolóképzést. Több mint ötven kiadvány szerzője, melyek közül a legismertebb, rendkívül alapos összefoglaló munka a *Traducción y traductología. Introducción a la traductología*.

A *CRIT, Comunicación y Relaciones Interculturales y Transculturales* (Kommunikáció, Interkulturális és Transzkulturális Kapcsolatok) 1988-ban alakult a valenciai és a castellóni Universitat Jaume I Egyetem néhány oktatójából és doktoranduszából. Kutatási területük a Valenciai Autonóm Közösség tagjai és a bevándorlók közti kommunikációs interakció tanulmányozása verbális és non verbális szinten.

6. Új kutatási irányok

Míg a kilencvenes évek első felében a spanyol kutatók főként a fordítástörténet, az irodalmi fordítás és a fordítás oktatásának kérdései felé fordították figyelmüket, az előző évtized második felében előtérbe kerültek a fordítás szociokulturális aspektusai. A kilencvenes évek végén a fordítástudomány legtöbbször kutatott területe Spanyolországban még mindig a prózafordítás volt, ezt követte a dráma- és a versfordítás. Előtérbe került az irodalmi művek elemzése szövegnyelvészeti szempontok alapján (kohézió-, koherencia kutatás), illetve azok a kutatások, melyek a középpontba az olvasót mint befogadót helyezik (Valero Garcés: 1999). 1995-től rendkívüli módon megnőtt az érdeklődés a fordítás gyakorlati területei iránt, mint például a lexikai problémák különböző szakszövegekben (pl. informatika, orvostudomány), a velük kapcsolatos fordítási nehézségek.

Ha fellelőzzük a spanyol és nemzetközi folyóiratok legutóbbi számait, azt láthatjuk, hogy a spanyol kutatók rendkívül sokat foglalkoznak a fordítás mint interkulturális kommunikáció témakörével. A Granadai Egyetemen kutatócsoport működik *La traducción como comunicación intercultural* névvel, koordinátora Miguel Hagerty Fox. Fő kutatási irányvonaluk a fordításkritika, az irodalmi fordítás, a kulturális identitással kapcsolatos problémák megjelenése a fordításban, valamint a fordításdidaktika.

A Valladolidi Egyetemen doktori képzés működik *Traducción y comunicación intercultural* címmel, Alcalá de Henaresben pedig *Comunicación intercultural* címmel mesterképzés folyik, ahol a hangsúlyt a közintézményekhez kapcsolódó fordításra és tolmácsolásra helyezik. A program vezetője Carmen Valero Garcés. 2006 októberében a Las Palmas-i Egyetem *Traducción, Lenguas y Cultura en la Sociedad del Conocimiento* (Fordítás, Nyelvek és az Információs Társadalom) nevű kutatócsoportja konferenciát szervez *La traducción y la interpretación en la*

encrucijada de la comunicación intercultural (Fordítás és tolmácsolás az interkulturális kommunikáció keresztüzében) címmel, amelyre fordítás- tolmácsolásméleti illetve kultúra és fordítás témakörben várják az absztraktokat.

A madridi Universidad Autónomán 2006-tól féléves posztgraduális képzést indítanak egyetemi diplomával már rendelkező tolmácsoknak és fordítóknak, melynek célja szociális tolmácsok és fordítók képzése, akik egy soknyelvű társadalomban nyelvi közvetítőként képesek lesznek majd megállni a helyüket. A program vezetői Luisa Martín Rojo és Esther Alcalá Recuerda.

A másik, az utóbbi években igen sokat kutatott téma Spanyolországban az audiovizuális fordítás. 2005 júniusában a barcelonai Universitat Autònoma konferenciát szervezett *International Conference on Audiovisual Translation (Media for all)* címmel. Barcelonában a doktori képzés mellett mesterképzés is működik *Traducción Audiovisual* címmel. A képzés vezetője Jorge Díaz Cintas, aki e témában igen sokat publikált, a téma iránt érdeklők nagy haszonnal forgathatják a *Teoría y práctica de la subtitulación en inglés/español* (Az angol/spanyol feliratozás elmélete és gyakorlata) című művét. A castellóni Jauime I Egyetemen kutatócsoport működik *Traducción, subtitulación y doblaje* (Fordítás, feliratozás és szinkronizálás) néven.

Irodalom

- Ayala, F. 1965. *Problemas de la traducción*. Madrid: Taurus.
- Díaz Cintas, J. 2003. *Teoría y práctica de la subtitulación en inglés/español*. Madrid: Ariel.
- García Yebra, V. 1989. *En torno a la traducción. Teoría. Crítica. Historia*. Madrid: Gredos.
- García Yebra, V. 1982. *Teoría y práctica de la traducción I-II*. Madrid: Gredos.
- Hurtado Albir, A. 2001. *Traducción y traductología. Introducción a la traductología*. Madrid: Cátedra.
- Lorenzo, E. 1978. Sobre el menester de la traducción. In: *Estudios ofrecidos a Emilio Alarcos Llorach*, Vol. III. Oviedo: Universidad de Oviedo.
- Mayoral Asensio, R. (é.n.) *Aspectos curriculares de la enseñanza de la traducción e interpretación en España*. www.cvc.cervantes.es
- Ortega y Gasset, J. [1937.] Miseria y esplendor de la traducción. In: Lafarga, F. (ed.) 1996. *El discurso sobre la traducción en la historia*. Barcelona: EUB. 471-477.
- Pym, A. 2000. *Negotiating the Frontier. Translators and Intercultures in Hispanic History*. Manchester: St. Jerome. 34-80.
- Rabadán, R. 1991. *Equivalencia y traducción. Problemática de la equivalencia transléctica inglés-español*. León: Universidad de León. 11-20.
- Alonso Schökel, L.Zurro, E. 1977. *La traducción bíblica: lingüística y estilística*. Madrid: Cristianidad.
- Valero Garcés, C. 1999. Los estudios de traducción en España. Evolución y producción de los estudios descriptivos. *El trujamán*. www.cvc.cervantes.es/trujaman
- Vázquez Ayora, G. 1977. *Introducción a la traductología: curso básico de traducción*. Washington: Georgetown University Press.

Internetes források

Asociación Colegial de Escritores de España (fordítói szekció): www.acett.org

Bibliografía de Interpretación y Traducción: www.ua.es/dpto/trad.int/base

El Trujamán: www.cvc.cervantes.es/trujaman

Hermeneus: www3.uva.es/hermeneus

Quaderns: revista de traducció www.sumaris.cbuc.es

Universidad Complutense, Madrid: www.ucm.es/info/iiumyt

Universidad de Granada: www.ugr.es

Universidad de León: www.unileon.es

Universidad de Salamanca: www3.usal.es

Universidad de Valladolid: www3.uva.es

Universitat Autònoma de Barcelona: www.fti.uab.es

Universitat de Valencia: www.uv.es

Universitat de Vic: www.uvic.es

Universitat Jaume I, Castellón: www.uji.es

Universitat Rovira i Virgili, Tarragona: www.urv.es

Rövidített hivatkozási útmutató a FORDÍTÁSTUDOMÁNY munkatársai számára

Könyv, monográfia:

Williams, J., Chesterman, A. 2002. *The Map. A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester: St Jerome Publishing.

Folyóiratban megjelent tanulmány:

Hell Gy. 2003. Cicero fordítási elvei. *Fordítástudomány* V. évfolyam, 2. szám, 37–58.

Szerkesztett kötetben megjelent tanulmány:

Venuti, L. 1998. Strategies of Translation. In: Baker, M. (ed.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge, 240–44.

Konferencia előadás (ha megjelent):

Láng Zs. 2003. Beszéd kiválasztása a tolmácképzésben. In: Tóth Sz. (szerk.) *A XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai*. Szeged: JGYTFK, 320–324.

Konferencia előadás (ha nem jelent meg):

Klaudy K. 2001. Asymmetry Hypothesis. Elhangzott: 3rd International EST (European Society for Translation Studies) Conference. Koppenhága, Dánia.